

VÁLASZTÁSI CIKLUSOK ÉS AZOK MAKROGAZDASÁGI HATÁSAI

Bartha Zoltán

PhD., egyetemi adjunktus

Miskolci Egyetem

Bevezető

Az amerikai közgazdasági irodalomban political business cycle-nak, azaz politikai üzleti ciklusnak nevezik a gazdasági teljesítmény különböző fontos mutatószámai (nemzeti jövedelem, munkanélküliség, infláció stb. változása) és a politikai választások között feltételezett és leírt kapcsolatot. Amint a Schneider-Frey szerzőpáros fogalmaz (1988): „képviselői demokráciában a kormányok a választók többsége számára kedvező fiskális politikát hajtanak végre, ha úgy érzik, hogy újraválasztásuk veszélyben van”. A választók többsége számára kedvező fiskális politika hatásai messzire mutathatnak: a túlköltekezés megbonthatja a költségvetés egyensúlyát, ugyanakkor a kiáramló többletpénz gazdasági pezsdülést is eredményezhet. Amint később látni fogjuk, a költségvetési ciklusok eltérő hatást gyakorolhatnak a különböző országok makrogazdasági mutatóira, éppen ezért a megítélésük is nagyon eltérő lehet. Hazánkban a választási költségvetés fogalmához rendszerint csak negatív érzések kötődnek, sőt, ha már a költségvetéshez hozzáfűzik a „választási” jelzőt, az eleve az egész elítélésére és elutasítására utal.

Dolgozatunkban röviden áttekintjük a politikai üzleti ciklusok irodalmának leglényegesebb elemeit, kitérünk arra, hogy mennyire lehet a külföldi példákön alapuló érvelés releváns hazánk gazdasági viszonyai között, majd az utóbbi két évtized makroadatai alapján megvizsgáljuk, érezhető-e, és ha igen akkor mely területeken a választási költségvetések hatása, a politikai üzleti ciklusok. Legfontosabb megállapításunk az lesz, hogy a politikai ciklusok elsősorban a költségvetés fő számainra hatnak, de a költségvetési változások továbbgyűrűzése a gazdaságba igen mérsékelt¹.

Politikai üzleti ciklusok (PBC)

A politikai üzleti ciklusok elméletének felvetése eredetileg Nordhaus nevéhez kötődik. A *The Political Business Cycle* (1975) című cikkében a választások és az infláció összefüggéseit vizsgálta. Mivel a Phillips-görbe jóslata szerint a növekvő inflációhoz csökkenő munkanélküliség párosul, a kormányzatok a választási ciklus vége felé elfogadhatják a növekvő inflációt, mert ez a foglalkoztatás javulásával, és így az újraválasztási esélyek emelkedésével járhat együtt. Nordhaus megállapította, hogy az Egyesült Államokban valóban megfigyelhető, hogy a választási ciklus elején növekszik, a ciklus második felében pedig csökken a munkanélküliség.

Haynes és Stone (1990) korrelációs számításokkal kimutatta, hogy a GNI ingadozásai jól követik a ciklusokra jellemző szinuszhullámokat, és negyedéves adatok vizsgálatával például arra jutottak, hogy az Egyesült Államokban az elnökválasztások negyedévében (tehát az év végén) tetőzik a reál GNI. Hasonló

¹ Az alábbi cikk a 76870/2009 OTKA kutatás támogatásával készült.

ingadozásokat figyeltek meg az infláció és a munkanélküliség esetében is, ugyanakkor érdekessége az elemzésnek, hogy az ingadozásokat csak republikánus elnököknél sikerült meggyőzően kimutatni. Ezek alapján az is világossá vált, hogy a politikai ciklusok elemzésénél bizony az éppen hatalmon lévő pártok politikai színezetét is figyelembe kell venni.

Politikai üzleti ciklusok hazánkban

Soós Károly Attila Választási gazdaságpolitika és a folyó fizetési mérleg alakulása Közép-Kelet-Európában című cikkében (2005) ugyancsak politikai üzleti ciklusokat vizsgál, ugyanakkor a fiskális politika korlátaira, és ezek következményeire is felhívja a figyelmet. A politikai üzleti ciklusok elmélete az Egyesült Államokban született meg, és a legtöbb empirikus vizsgálatot is amerikai adatokon végezték el. Közismert viszont, hogy az amerikai gazdaság motorja a belső fogyasztás alakulása, így nem meglepő, hogy a belső kereslet változása, a többletforrások megjelenése erőteljesen kihat a nemzeti jövedelemre és a foglalkoztatásra. A kisebb, nyitott gazdaságok viszont, mint amilyen hazánk is, és sok más kis EU tagállam, sokkal kiszolgáltatottabbak a világpiaci folyamatoknak, vagy a nagy gazdaságok saját belső ciklusainak.

Nem mindegy, hogy az állami transzferek növelése, vagy akár az adócsökkentés kiváltotta többletkereslet elsősorban a hazai termékek fogyasztását, és így a hazai termelést emeli-e meg, vagy pedig főleg a behozatal felfutását eredményezi. Ez utóbbi ugyanis értelemszerűen nem jár együtt a hazai gazdasági teljesítmény növekedésével, és ennek eredményeként a foglalkoztatás bővülésével, rontja viszont a külpiaci egyensúlyt az import növekedése miatt. Soós (2005) érvelése szerint az Egyesült Államok gazdasága inkább hasonlít a zárt gazdaságok makromodelljére, míg Magyarországé a nyitottakéra, márpedig a közismert összefüggések szerint a két modelltypusban eltérő a jövedelem-multiplikátor: az előbbiben a megtakarítási határhajlandóság adókulccsal korrigált reciprokaként számítható, míg utóbbiban az import határhajlandóságot is figyelembe kell venni. Amennyiben egy országban magas az import határhajlandóság, vagyis a gazdasági szereplők többletjövedelmük viszonylag magas részét fordítják külföldi javak vásárlására, az expanzív fiskális politika nem tudja a tőle elvárt gazdaságélénkítő hatást kifejteni, viszont rontja a belső és a külső egyensúlyt egyaránt (egyszerre növekszik a központi költségvetés és a folyó fizetési mérleg deficitje). Mivel hazánk gazdasága erősen nyitott (az import értéke hozzávetőleg a hazai GDP 70%-át teszi ki), nyugodtan mondhatjuk, hogy magas az import határhajlandóság, vagyis a politikai üzleti ciklusok is másképpen alakulhatnak, mint az Egyesült Államokban.

Éppen ezért dolgozatunkban kétféle makrogazdasági mutatótypus ciklikusságát vizsgáljuk meg. Egyrészt megnézzük a fiskális politika néhány jellegzetes változóját (állami transzferek alakulása, költségvetés elsődleges egyenlege stb.), amelyekből arra kaphatunk választ, hogy egyáltalán létezik-e hazánkban politikai üzleti ciklus, kimutatható-e a választási költségvetések léte. Másrészt áttekintünk a gazdaság teljesítményének hagyományos mutatószámai közül kettőt (GDP változás, foglalkoztatás alakulása), amelyeknél a választási költségvetések makrogazdaságra gyakorolt hatását értékelhetjük. Nyitott gazdaságoknál ugyanis könnyedén

előfordulhat, hogy a világgazdasági ingadozások vagy az ország exportpiacainak pillanatnyi állapota sokkal mélyebb hatást gyakorol, mint az adott ország költségvetési politikája.

Számítások menete

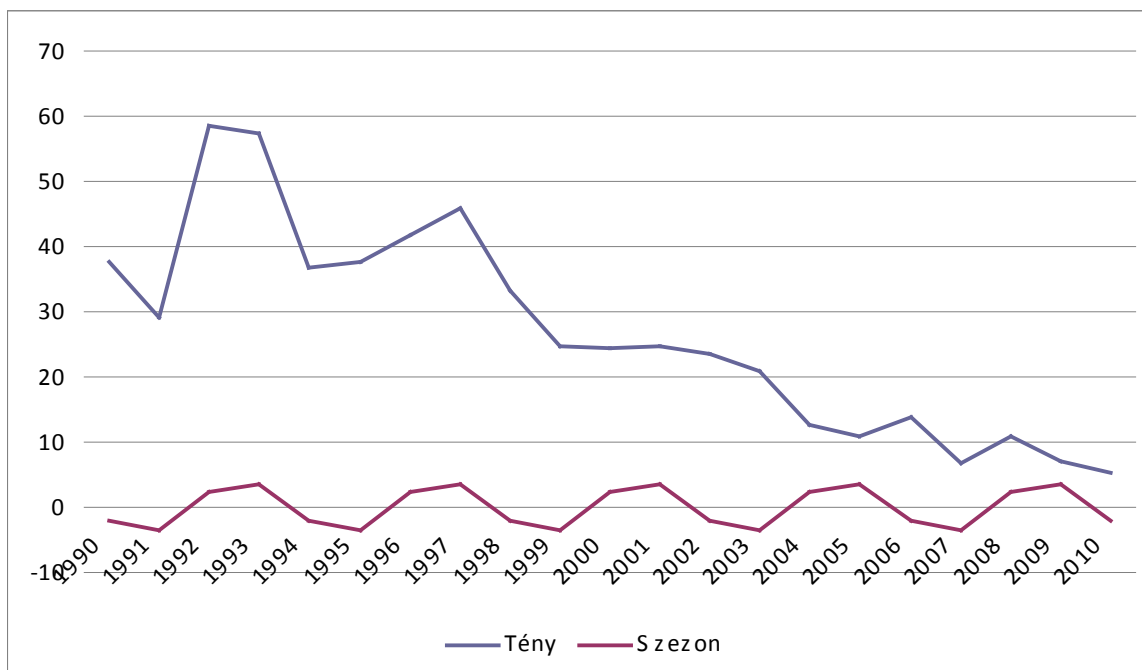
Az elvégzett számításokat az OECD statisztikai adatai alapján végeztük. A <http://sourceoecd.org> oldalon elérhető statisztikai adatok közül az alábbiakat választottuk ki: végső kormányzati vásárlások értéke; állami transzferek értéke; központi költségvetés elsődleges egyenlege; GDP; foglalkoztatás alakulása. Ezek közül az első három a fiskális politika és a választási ciklusok közötti összefüggések kimutatására alkalmas, a két utolsó pedig az esetleges makrogazdasági következményekre. A vizsgálat során abból indultunk ki, hogy amennyiben tényleg létezik hazánkban a választási költségvetés készítésének gyakorlata, akkor a vizsgált adatsorokban ciklikus ingadozás lenne megfigyelhető, ami illeszkedik a politikai választások négyéves ciklusához. Azaz az adatokat a Census I. módszer segítségével szezonális és egyéb komponensekre bontva megkaphatnánk, hogy a választási ciklusok mennyivel térítik el az egyes mutatók értékeit.

A számítások menete a következő volt:

- a módszer csak akkor alkalmazható, ha legalább 20 adat áll rendelkezésre, így a 2009-es és 2010-es OECD előrejelzések is bekerültek az adatbázisba, vagyis a vizsgált időszak 1990 és 2010 közé esik;
- minden értékadatot 2000-es árakra számítottunk át az OECD által megadott deflátorok segítségével;
- az elemzésben nem a konkrét értékek szerepelnek, hanem az éves változás üteme, hogy az esetleges ciklikusság jobban kimutathatóvá váljon (ez alól kivétel az elsődleges egyenleg, ahol nem a változás üteme, hanem a tényleges egyenleg szerepel);
- végül az éves változási ütemeket a szezonálisan lebontott szezonfaktorrall vetettük össze, hogy a ciklikus ingadozás meglétét vagy nemlétét megállapíthassuk.

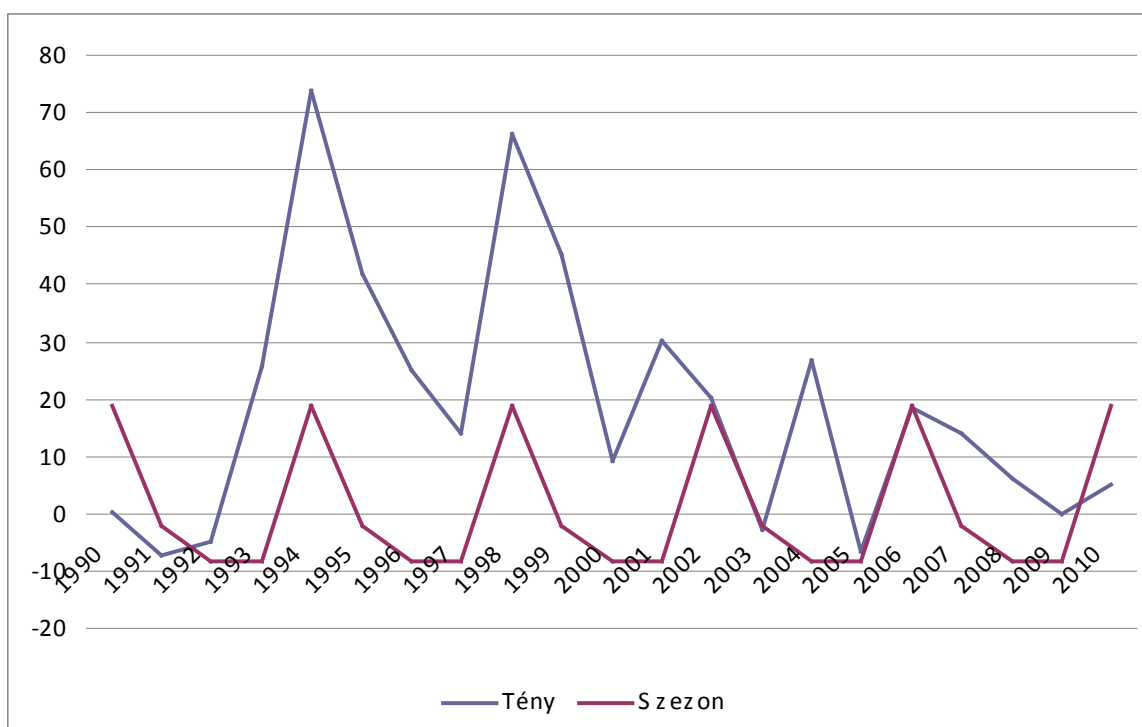
Költségvetés és választási ciklusok

Elsőként a központi költségvetés három mutatójának ciklikus ingadozását vizsgáltuk: végső kormányzati vásárlások, kormányzati transzferek és elsődleges egyenleg. Valamifajta ciklikus mozgás megfigyelhető mind a három esetben, bár a korrelációs együttható gyenge-közepes értékeket mutat (a kormányzati vásárlások esetén 0,16 az értéke, a kormányzati transzfereknél 0,35, míg az elsődleges egyenlegnél 0,47). Mindez arra utal, hogy legalábbis a transzferek és a költségvetés elsődleges egyenlegének alakulását a négyéves választási ciklus is befolyásolja. Választási évben emelkedik a kifizetett állami transzferek nagysága, és ezzel párhuzamosan nő a költségvetés elsődleges egyenlegének hiánya. A választást követően, a ciklus első felében mérséklődik a transzferkifizetés, javul az elsődleges egyenleg, a választási ciklus végéhez közeledve pedig ismét megkezdődik a „fiskális felkészülés” a választásokra.

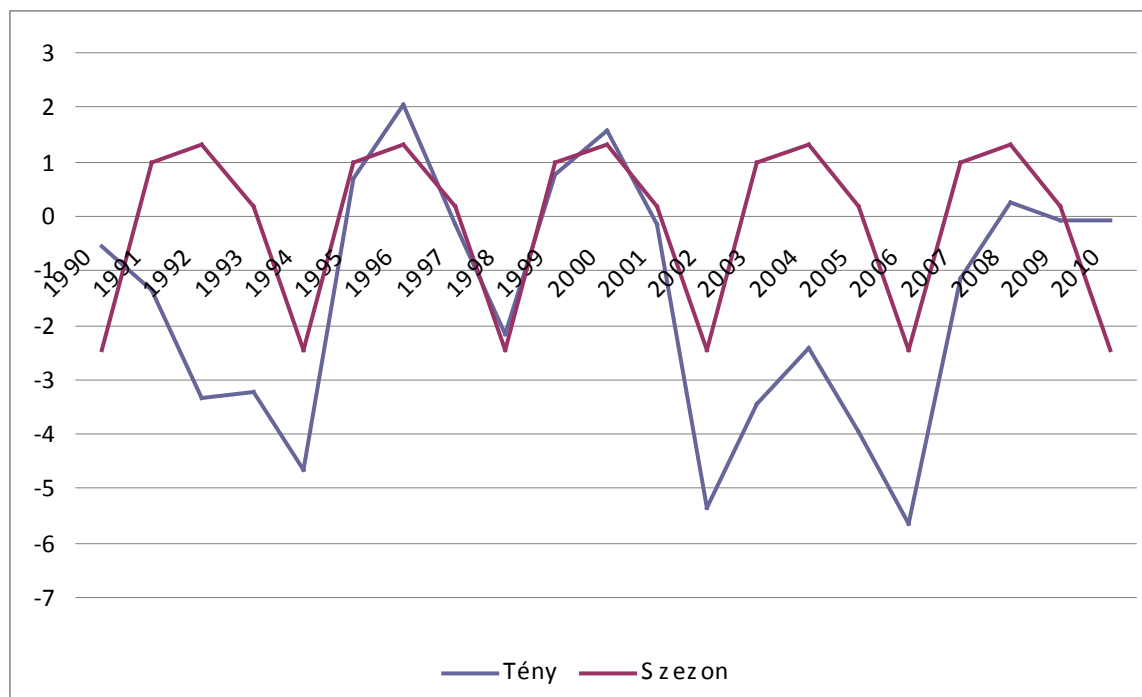

1. ábra: Végso kormányzati vásárlások ingadozásai

A végso kormányzati vásárlások esetén figyelhető meg egyedülként az, hogy nem a választási években tetőzik a ciklus, hanem a választásokat megelőző évben (1993, 1997, 2001 és 2005). Ez magyarázható azzal is, hogy a kormányzati vásárlások makrogazdasági hatását (az átfutás késleltetése miatt) csak így érezheti meg a lakosság, de az alacsony korrelációs együttható eleve óvatosságra int bennünket. Nem állítható egyértelműen, hogy a kormányzati vásárlásokra hatással vannak a választási ciklusok.

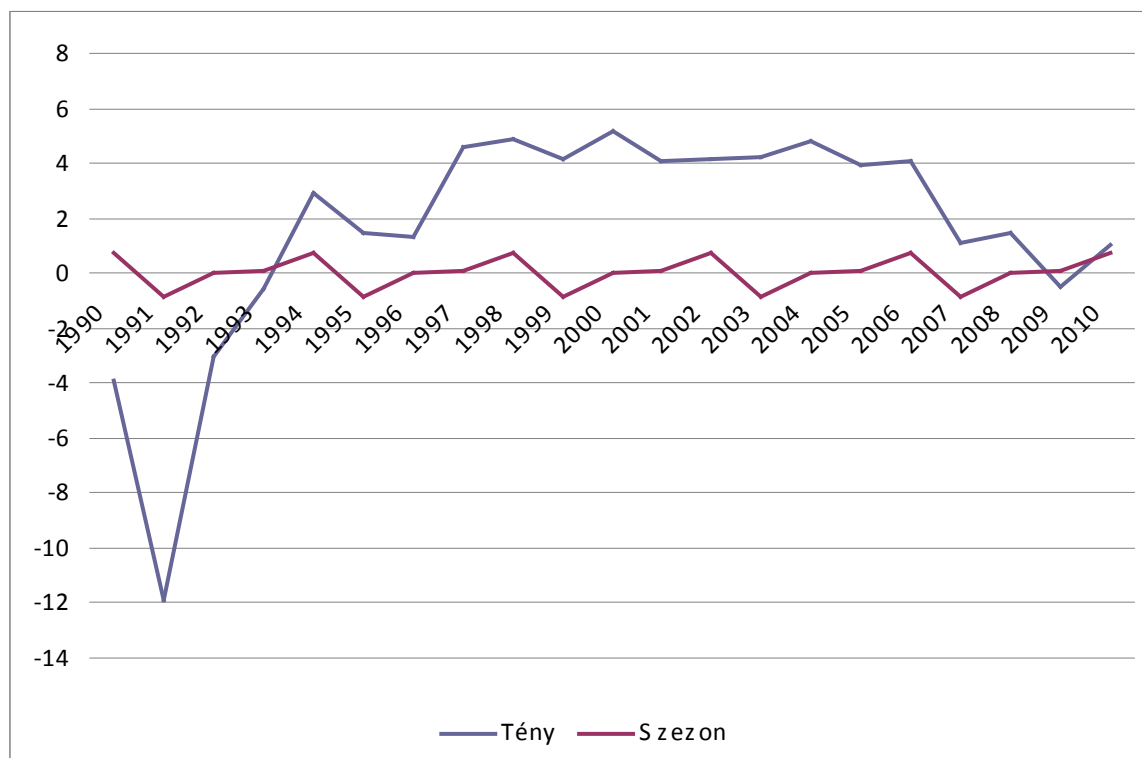
2. ábra: Kormányzati transzferek ingadozása

3. ábra: Központi költségvetés elsődleges egyenlegének ingadozása

Gazdasági teljesítmény és választási ciklusok

Második lépésben a választási ciklusok és a GDP változás, ill. a foglalkoztatás változása közötti összefüggéseket vizsgáltuk.

4. ábra: A GDP növekedés-visszaesés változása

Míg az első szakaszban közepes erősségű kapcsolatokat is találtunk, a makrogazdasági változók ingadozása és a választási ciklusok által diktált szezonális közötti kapcsolatra ezúttal csak gyenge összefüggést mutató korrelációs együttható értékeket kaptunk (GDP növekedésnél 0,22, a foglalkoztatás változásánál 0,23). Akárcsak a transzfereknél és az elsődleges egyenlegnél, a GDP növekedésnél is azt tapasztaltuk, hogy az adott változó értéke átlagosan a választási években éri el a legkedvezőbb értékét, majd a választást követő évben viszonylag drasztikusan visszaesik, ahonnan lassan kapaszkodik vissza a következő négyéves csúcspontjára. A foglalkoztatásnál viszont késleltetés figyelhető meg, hiszen a foglalkoztatás változásának csúcspontja a számítások szerint a választásokat követő év (1991, 1995, 1999, 2003, 2007).

Mivel mindkét mutató esetében csak gyenge kapcsolat mutatható ki a változások és a ciklikus ingadozást feltételező modelladatok között, különösebben meggyőző érvet nem sikerült találnunk a választási ciklusok meglétére, ill. azok makrogazdasági hatására.

5. ábra: A foglalkoztatás ingadozásai

Összefoglalás

A választási ciklusok költségvetési-makrogazdasági hatásainak vizsgálata során alapvetően két kérdésre kerestük a választ:

- Létezik-e egyáltalán hazánkban politikai üzleti ciklus?
- Amennyiben létezik, mely területeken figyelhető meg a hatása?

Az első kérdésre, az elvégzett vizsgálatok alapján, igennel válaszolhatunk. Azt találtuk ugyanis, hogy az állami transzferek változása, valamint a központi költségvetés egyenlegének alakulása olyan ciklikus ingadozási modellel írható le,

amelynek adatai közepesen erős korrelációt mutatnak a valós magyar változókkal. Az állami transzferek változása a választási években (1994, 1998, 2002, 2006) éri el a maximumát, majd a növekedési ütem erősen visszaesik a következő évre. Innen kapaszkodik vissza a következő négyéves maximumára. Hasonló mozgás figyelhető meg a központi költségvetés elsődleges egyenlegében is: választási években a maximumára ugrik a deficit, amit erős javulás követ, majd a következő választásra ismét leromlik az egyenleg.

A másik három vizsgált mutató esetén a modellváltozat és a valós adatok között már csak gyenge kapcsolatot találtunk. Vagyis a kormányzati vásárlások, a GDP valamint a foglalkoztatás változása, ingadozása csak kis mértékben magyarázható a választási ciklusokkal. Ráadásul a tetőzés két esetben nem is a választási évre esett a számított modell szerint. A kormányzati vásárlások a választást megelőző évben tetőznek átlagosan, de a korrelációs együttható itt nem éri a 0,2-et, azaz a kapcsolat igen gyenge; a foglalkoztatás változásának csúcserőssége pedig a választást követő évekre adódik. Bár a modell alapján a választási években éri el csúcspontját a GDP növekedése, de a korrelációs együttható itt is olyan alacsony (0,22), hogy ez esetben sem állítható egyértelműen a politikai gazdasági ciklus megléte.

Ezzel egyben a második kérdésünkre is választ kaptunk: a politikai gazdasági ciklusok az általunk vizsgált öt mutató közül a kormányzati transzferek változásánál és a központi költségvetés elsődleges egyenlegének alakulásánál mutatható ki határozottabban. Bár itt is csak közepes erősségű korrelációs együtthatót kaptunk, de a 0,5-höz közeli értékek meggyőző érvek lehetnek az említett két paraméter ciklikus mozgása mellett.

Beigazolódni látszik a bevezető részben említett sejtés, amit Soós Károly Attila korábbi kutatásai (2005) is aláhúztak, hogy a politikai gazdasági ciklusok másképpen működnek hazánkban, mint az Egyesült Államokban. Míg Amerikában a belső fogyasztás dominanciája miatt nemcsak a fiskális politika mutatóira gyakorolnak befolyást, hanem ezeken keresztül a makrogazdasági folyamatokra is (nemzeti jövedelem, munkanélküliség, infláció stb.), addig Magyarországon a ciklus érzékelhető hatása megáll a költségvetés paramétereinél. Vagyis a költségvetési hiány érzékelhetően nő, az állami transzferek is emelkednek, de ezek gazdasági tovaryűrűző hatása már alig figyelhető meg. Érthető tehát a választási költségvetésekhez kapcsolódó negatív attitűd, hiszen az állami többletköltekezésnek reálgazdasági hatása rövid távon gyakorlatilag nincs, hosszabb távon viszont a költségvetési egyensúly megbomlása miatt megszorításokkal, és lakossági áldozatokkal kell számolni.

Irodalomjegyzék

- Haynes, Stephen E – Stone, Joe A 1990: Political Models of the Business Cycle Should Be Revived. *Economic Inquiry* 28/3, 442-465 old.
- Nordhaus, William D. 1975: The Political Business Cycle. *Review of Economic Studies* 42, 169-190 old.
- OECD adatbázis: <http://oecdsource.org>
- Schneider, Friedrich – Frey, Bruno S. 1988: Politico-economic models for Macroeconomic Policy: A Review of the Empirical Evidence. In: Willett,

- Thomas D. (szerk.): Political Business Cycles: The Political Economy of Money, Inflation, and Unemployment. Duke University Press, 239-275 old.
- Soós Károly Attila 2005: Választási gazdaságpolitika és a folyó fizetési mérleg alakulása Közép-Kelet-Európában. Közgazdasági Szemle, 52. évfolyam, 960-990. old.